

Bursa Mebusu Necdet Azak'ın, 3008 sayılı İş Kanununun 47 nci maddesinin tadiline ve bu kanuna üç madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Çalışma Encümeni mazbatası (2/265)

21 . I . 1959

Yüksek Reisliğe

3008 sayılı İş Kanununun 47 nci maddesinin tadiline mütedair hazırladığım kanun teklifi, mucip sebepleriyle birlikte, ilişik olarak takdim kılınmıştır.

Gereğine müsaadelerinizi saygı ile arz ederim.

Bursa Mebusu
N. Azak

(3008) sayılı İş Kanununun (47) nci maddesinin tadiline dair kanun teklifinin

MUCİP SEBEPLERİ

15 . VI . 1937 tarihinde mer'iyet mevkiine vaz'edilmiş bulunan (3008) sayılı (İş Kanunu) çalışma hayatımıza büyük yenilikler getirmiş ve o tarihe kadar Borçlar Kanunundaki «Hizmet akdi» nin dar çerçevesine sıkışmış olan çalışma şartları mevzuunda yeni usuller kabul etmiştir. Kanun, bu meyanda, günlük ve haftalık çalışma müddetlerini de nizama bağlamış ve dünya memleketlerinde, o zamanlar, mutavassıt bir formül olan (Günde sekiz, haftada 48 saat) lik iş süresini umumi esas olarak kabul etmiştir.

İş müddetine ait bu umumi esasın kabulünden sonra, kanun, çeşitli iş zümrelerinde tatbiki muk-tazi iş müddetlerinin tâyin ve tesbiti mevzuunu nizamnamelere tevdi eylemiştir.

İş Kanununun memleketimiz sanayi ve iş hayatı için yeni bir müessese oluşu, çalışma usul ve şartları bakımlarından bir intikal ve bir intıbak devresinin derpişini zaruri kıldığından, muhtelif iş kollarında tatbik edilecek iş müddetleri de bu intikal ve intıbakı temin edecek şekilde ayarlan-mak istenmiştir. Bu cümleden olarak, günde sekiz ve haftada 48 saatlik rejime tâbi olacak işlerle günde on bir ve haftada 56 saat sürebilecek işler bir nizamname ile tesbit edilmiş (İş müddetleri Nizamnamesi - 1944), sağlık kaideleri bakımından günde ancak sekiz saat veya daha az müddetle yürütülmesi icabeden işler ayrı bir nizamnameye mevzu teşkil etmiş (Günde sekiz saat veya daha az çalışılması icabeden işler hakkında Nizamname - 1941) ve kanunun yürürlüğe girdiği tarihlerde, henüz gerekli tetkikatın iera edilememiş olmasından dolayı, haklarında bir iş süresi tesbit edilme-sine imkân görülememiş olan (Karada nakliyat ve göl ve nehirlerde insan veya eşya ve hayvanat nakli işleri) ndeki çalışma süreleri de, bu işleri tanzim edecek bir nizamnamenin ihzarına intiza-ren, o işlerde teamülen tatbik edilegelmekte olan tarz ve usullerin devamına terk olunmuştur. (İş Müddetleri Nizamnamesi - madde 9)

Memleketin ekonomik menfaatleri bakımından yahut mahiyetleri itibariyle ve istihsal miktar-larını mütadolan seviyenin yukarısına çıkarmaya ihtiyaçları dolayısıyla günlük çalışma müddetle-rini muvakkat zamanlar için artırmak ihtiyacında olan iş yerlerine hangi şartlar ve usuller dairesin-de fazla saatlerle çalışma müsaadesinin verilebileceği hususu da ayrı bir nizamname ile tâyin ve tesbit olunmuştur. (Fazla saatlerle çalışma Nizamnamesi - 1939)

Tadili derpiş olunan hüküm :

İş müddetleri hakkındaki bu kısa mukaddemeden sonra, tadil teklifinin esas ve müstenidatını arz etmek isterim. Tadili teklif olunan İş Kanununun (47) nci maddesi, halen şu şekildedir :

Madde 47 .

a) Her hangi bir iş yerinde genel olarak muayyen çalışma saatlerinden önce veya sonra yapılması gerekli olan hazırlama veya tamamlama yahut temizleme işlerinde çalışan işçiler;

b) Vazifeleri aslında biteviye sürmeyip vakit vakit ifa edilmek icabeden kontrolcu, bekçi, gece nöbetçisi gibi işler hakkında işin tanzimine ait hükümlerden hangilerinin tatbik edilmeyeceği yahut ne gibi değişik şartlar ve usuller ittihaz olunacağı bir nizamname ile tesbit olunur.

Bu maddenin (a) ve (b) bentlerinde bahsi geçen ayrı iki iş zümresi hakkında, 11 . X . 1943 tarihli ve 2/20739 sayılı Kararname ile (Hazırlama, tamamlama veya temizleme işleriyle aralı işler Nizamnamesi) meriyet mevkiine konulmuştur. İş Kanununun (47) nci maddesinin (a) bendinde zikredilen işler «Hazırlama, tamamlama ve temizleme işleri», (b) bendinde gösterilen ise «Aralı iş» tâbirleriyle ifade olunmaktadır.

Tadil teklifi, İş Kanununun (47) nci maddesinin (b) bendinin ilgasından ibarettir.

Bu tadil teklifini zaruri kılan bâzı hususlar aşağıda arz edilmiştir :

1. İş Kanununun (47) nci maddesine istinaden çıkarılmış bulunan nizamname, bu maddenin (b) bendinin mevzuunu teşkil eyliyen «Aralı» işler hakkında, gece ve gündüz devreleri ayırılmaksızın, günde (12) saatlik bir çalışma devresi tesbit etmiştir.

2. İş Kanununun ilki tedvini sıralarında bu zümreye dâhil işçilerin çalışma şartları hakkında etraflı bir derleme mevcudolmaması sebebiyle, (bekçi, kontrolcu, gece nöbetçisi gibi...) kimselerin vakit vakit vazife ifa ettikleri, işlerinin temadi arz etmediği ve dolayısıyla de görülen işin bedeni veya fikri daimî bir efor sarfını icabettirmedeği ve işçide yorgunluk tevlideylemediği düşüncesi hâsıl olmuştu. Bu düşünce iledir ki, bu gibi işler hakkında (12) saat gibi uzun bir çalışma devresi kabul edilmiş ve bu işçilere munzam bir ücret hakkı dahi tanınmamıştır. Hattâ bunlardan ücretlerini (gündelik) veya (aylık) şeklinde alanlarla saat hesabı ücret alanlar dahi (12) saatlik çalışmalarını kıymetlendirmek imkânından mahrumdurlar.

3. Her ne kadar (47) nci madde ile alâkalı nizamnamede, aralı iş tarif edilirken, «İşin mahiyeti itibariyle biteviye sürmeyip ancak vakit vakit yapılması gereken» nevinden olması, «Arada geçen zamanlarda işçinin bedenen veya fikren her hangi bir faaliyette bulunmaması», «Bu işlerin başka işlerde çalıştırılan işçilere munzam bir vazife halinde gördürülmemesi» hususları derpiş edilmiş bulunmakta ise de, İş Kanununun meriyete girdiği 1937 yılından beri devam edegelen uzun bir tatbikat devresinde bu maddenin aralı işlere ait hükmünün daima nizamatin derpiş eylediği esaslara aykırı bir şekilde uygulandığı müşahade olunmuştur. Bilhassa (Bekçi, kontrolcu, gece bekçisi) gibi kimselerin kanun metninde birer misal olarak zikredilmiş olmaları, bu kimselerin alâkalı nizamnamede gösterilen esaslara riayet kaydiyle çalıştırılıp çalıştırılmadıklarına bakılmaksızın, otomatik olarak, 12 saatlik çalışmaya tâbi tutulmalarını intacetmiştir.

4. 47 nci maddede, aralı işler hakkında misal verilirken, (gibi...) ibaresinin kullanılmış olması da, 12 saatlik zamsız çalışma sahasının şümülünü büsbütün genişletmeye vesile teşkil etmiştir.

5. Tatbikatta 12 saatlik çalışma rejimi (Bilûmum bekçiler, nöbetçiler, devriyeler, kontroller, kapıcılar, hususi itfaiyeciler, şoförler, benzin satış istasyonlarındaki işçiler, aşçılar... gibi) birçok iş ve işçi zümreleri hakkında haksız bir şekilde tatbik olunagelmıştır. Bu suretle de meselâ, bir fabrika bahçesinde, birbirinden birkaç kilometre mesafedeki muhtelif kontrol işlerine saat basmak mecburiyetinde olan bir gece bekçisi son fişe saat bastıktan sonra tekrar birinci hareket noktasına avdet edip devriyesine yeniden başlamak suretiyle, bâzan, bir gecede 4 - 5 saat yol yürüdüğü halde, sırf kanun metninde ismi geçti diye, bu ağır ve ezici işte 12 saat çalıştırılmaktadır.

Girip çıkanları ve çıkarılan paketleri kontrol eden, içeriden veya dışardan gelen telefonlara cevap veren, daimî bir surette servislerle telefon irtibatında olan bir fabrika kapıcısı da, bu çeşitli faaliyetlerinin mevcudiyetine rağmen, aralı işler zümresinde mütalâa edilmektedir.

27. Bunun gibi, günlük veya haftalık talimlerini yapan, fabrikanın muayyen mahallerinde nöbet tutan ve bu arada muhtelif orta hizmetlerinde de kullanılan hususi itfaiyeciler hakkında da (12) saatlik çalışma rejimi uygulanmaktadır.

Bir kısım şoförlerle benzin satış depolarındaki işçiler de, müşterilerin zaman zaman gelmesi keyfiyeti ileri sürülme suretiyle, aralı iş mevzuuna sokulmak istenmektedir. (İş Kanununun 40 nci maddesinde, işçinin işinde ve iş verenin her an emrine hazır bir halde bulunmakla beraber çalıştırılmaksızın ve çıkacak işi bekliyerek boş geçirdiği zamanların günlük kanuni çalışma müddetlerinin içinde sayılacağı tasrih edilmiş olmasına rağmen).

Bugün, ekseriyet itibarıyla, sanayiimizin modern esaslara göre kurulmuş bir vaziyet iktisabetmiş olması karşısında, intikal devresine aid olmak üzere derpiş edilmiş olan böyle istisnai bir hükmün devam ettirilmesine lüzum kalmamıştır. İş veriminin artırılması ve kıymetlendirilmesi mevzuundaki modern görüş işçilerin uzun iş sürelerine göre çalıştırılmalarını mahzurlu addetmektedir. Hatta bugün, sanayii ileri memleketlerde, (günde sekiz, haftada 48 saatlik formül) bile aşırı addedilmekte ve iş saatlerinin azaltılması mevzuu milletlerarası konferanslarda gündem maddesi teşkil etmektedir. İş Kanununun tedvini sırasında, sırf bu kabil işlerin ifa şekli hakkında nâtaman bir görüşe istinadeden ve işçinin fazla yorgunluğa mâruz kalmıyacağı mülâhazasına bağlanan aralı işler mevzuu, bugün, binlerce işçinin sıhhatleri ve geçimleri üzerinde menfi tesirler hâsıl etmekte ve mütemadi şikâyetlere de yol açmış bulunmaktadır. Mevcut bulunduğu iş sahalarında nizami kayıtların elâstikiyetinden ve «İşin biteviye sürüp sürünmemesi», «Arada geçen zamanlarda işçinin beden veya fikren her hangi bir faaliyette bulunup bulunmadığı.....» gibi sübjektif ve takdire müsait unsurlardan, hemen daima, işçiler aleyhine hükümler istihraç etmek istidadında olan bu (12) saatlik çalışma rejiminin, bir defaya mahsus olmak üzere, kanun yoluyla hallü fâsle edilmesinde zaruret mülâhaza olunmaktadır.

Maddeler hakkında :

1 nci madde, İş Kanununun 47 nci maddesinin (b) bendinin tayyedilmesi suretiyle, maddenin (a) bendi hükmünün (b) bendinin sonunda yer alan nizamname istarı hükmüne bağlanması ve (a) bendi müfâdının aynen muhafazası suretiyle kaleme alınmıştır.

2 nci madde hükmü, 12 saatli rejimin ilgası neticesi olarak iş saatlerinin daha aşağı inmesi dolayısıyla işçi kazançlarının ve haklarının vikayesi gayesiyle sevk edilmiş bulunmaktadır. Bu mülâhaza ve bu hüküm iş mevzuatımızda bir yenilik teşkil etmemektedir. İş Kanununun muaddel 53 ncü maddesiyle basın meslekinde çalışanlar hakkındaki 5953 sayılı Kanunun 25 nci maddesi ve 6379 sayılı Deniz İş Kanununun 35 nci maddesinin ikinci fıkrası hep bu kanun teklifinin 2 nci maddesinin mevzuunu teşkil eyliyen mülâhazaya istinaden sevk edilmiş aynı mealdeki hükümlerdir.

3 ncü madde ise, 2 nci maddeye muhalif hareket edebilecek iş veren ve iş veren vekilleri hakkındaki ceza hükmünü muhtevi bulunmaktadır. Ceza, ağır para cezasıdır. Cezanın miktarını işçiye iras olunan zararın iki misli tutarıyla bağlamak şekli de yine mevzuatımız için yeni bir hüküm değildir. Muhtelif kanunlarda yer almış bulunan bu ceza, bilhassa 2 nci madde hakkında verdiğimiz emsal hükümlerin ceza maddeleri halinde mevcut ve mer'î bulunmaktadır. (5953 sayılı Kanunun 30 ncü maddesinde ve 6379 sayılı Kanunun 43 ncü maddesinde olduğu gibi).

4 ncü madde, İş Kanununda yazılı suçların tekerrür hallerine ait bulunan 5518 sayılı Kanunun (İş Kanununun bazı maddelerinin tadiline dair kanun) 6 nci maddesinde yazılı tekerrür ahkâmının teklif olunan kanunun 2 nci maddesindeki suçu işliyenler hakkında da uygulanmasını temin sadediyle sevk edilmiştir.

Filhakika, İş Kanuniyle bu kanunu tadil eden 5518 sayılı Kanunda gösterilen suçlar hakkında tekerrür hallerinde tatbik edilecek hükmün aynı İş Kanununu tadil eden diğer bir kanunla vaz' edilen yasaklara riayet etmeyenler hakkında da uygulanması, İş Kanununa ait ceza sisteminin yeknasaklığı bakımından, zaruri addolunmuştur.

Çalışma Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Çalışma Encümeni

Esas No. 2/265

Karar No. 7

12 . II . 1959

Yüksek Reisliğe

3008 sayılı İş Kanununun 47 nci maddesinin tadiline ve bu kanuna fiç madde eklenmesine aidolup encümenimize havale buyurulan kanun teklifi, Hükümet temsilcisi de hazır bulunmak suretiyle tetkik ve müzakere edildi :

Teklifin mucip sebepleri okunup unumu üzerinde görüşüldükten ve Hükümet temsileisi de dinlendikten sonra maddelerin müzakeresine geçildi :

Birinci maddenin aynen kabul edilmesine ;

İkinci madde de zikri geçen Nizamname unvanı ve madde numaralarının kaldırılması muvafık mütalâa edildiğinden (... hazırlanmış olup 11 . X . 1943 tarihli ve 2/20739 sayılı Kararname ile meriyet mevkiine konulmuş bulunan hazırlama, tamamlama veya temizleme işleriyle aralı işler Nizamnamesinin 13 ilâ 16 nci maddeleri hükümlerine göre ...) ibaresinin madde metninden çıkarılmasına ;

Yine ikinci maddenin sonundaki (ücret) kelimesi yerine, tatbikatta ve mahkemeler nezdinde daha ziyade vuzuh ifade edeceği mülâ-

hazasiyle, (Günlük kazanç) ibaresinin konulmasına ;

Üçüncü maddedeki (ücret) kelimesi yerine de yukarda arz olunan mülâhazaya uyularak, (Günlük kazanç) ibaresinin ikamesine ;

Teklifin 4, 5 ve 6 nci maddelerinin aynen kabulüne ittifakla karar verildi.

Umumi Heyetin tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Reisliğe saygı ile takdim kılınır.

Çalışma Encümeni

Reisi

M. M.

Bursa

İzmir

N. Azak

K. Serdaroğlu

Kâtip

Sinob

Ankara

N. Kuruoğlu

H. S. Erkut

İmzada bulunamadı

Aydın

Bursa

N. Çelîm

R. Kıvım

Çankırı

Giresun

İzmir

D. Akçaoğlu

D. Köymen

A. Ünal

**BURSA MEBUSU NECDET AZAK'IN
TEKLİFİ**

*3008 sayılı İş Kanununun 47 nci maddesinin ta-
diline dair Kanun*

MADDE 1. — İş Kanununun 47 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 47. — Her hangi bir iş yerinde genel olarak muayyen çalışma saatlerinden önce veya sonra yapılması gerekli olan hazırlama veya tamamlama yahut temizleme işlerinde çalışan işçiler hakkında işin tanzimine ait hükümlerden hangilerinin tatbik edilmeyeceği yahut ne gibi değişik şartlar ve usuller ittihaz olunacağı bir nizamname ile tesbit olunur.

MADDE 2. — Bu kanunun meriyete girmesine kadar, İş Kanununun 47 nci maddesine istinaden hazırlanmış olup 11 . X . 1943 tarihli ve 2/20739 sayılı Kararname ile meriyet mevkiine konulmuş bulunan (Hazırlama, tamamlama veya temizleme işleriyle aralı işler Nizamnamesi) nin 13 ilâ 16 nci maddeleri hükümlerine göre tatbik edilemekte olan günlük veya haftalık iş müddetlerinin, bu kanunun tatbiki neticesi olarak, daha aşağı hadlere inmesi keyfiyeti işçilerin ücret ve sair haklarının eksiltilmesine sebep tutulamaz.

MADDE 3. — Bu kanunun 2 nci maddesi hükmüne aykırı hareket eden iş veren veya iş veren vekili hakkında, bu gibi işlerde çalışan işçilere ait ücret ve sair hakların daha aşağı hadlere indirilmesinden dolayı, bu kimselerin uğradıkları zararın iki misli tutarında ağır para cezası hükmolunur.

MADDE 4. — 5518 sayılı Kanunun 6 nci maddesi hükmü bu kanunun 2 nci maddesinde yazılı suçlu işliyenler hakkında da tatbik olunur.

MADDE 5. — Bu kanun neşri tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6. — Bu kanun hükümlerini İeraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

ÇALIŞMA ENCÜMENİNİN TADİLİ

*3008 sayılı İş Kanununun 47 nci maddesinin
tadiline ve bu kanuna üç madde eklenmesine dair
Kanun*

MADDE 1. — Teklif sahibinin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanunun meriyete girmesine kadar İş Kanununun 47 nci maddesine istinaden tatbik edilemekte olan günlük veya haftalık iş müddetlerinin, bu kanunun tatbiki neticesi olarak, daha aşağı hadlere inmesi keyfiyeti işçilerin günlük kazançlarının ve sair haklarının eksiltilmesine sebep tutulamaz.

MADDE 3. — Bu kanunun 2 nci maddesi hükmüne aykırı hareket eden iş veren veya iş veren vekili hakkında, bu gibi işlerde çalışan işçilere ait günlük kazanç ve sair hakların daha aşağı hadlere indirilmesinden dolayı, bu kimselerin uğradıkları zararın iki misli tutarında ağır para cezası hükmolunur.

MADDE 4. — Teklif sahibinin 4 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Teklif sahibinin 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 6. — Teklif sahibinin 6 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.